

Waarom democratisch onderwijs?

Vanuit stichting Democratisch Onderwijs De Vallei wordt er onderwijs verzorgd de onderwijskundige visie van het democratisch onderwijs. Deze scholen zijn opgericht als **maatschappelijk initiatief van ouders**. De motivatie voor het initiatief is dat er te veel kinderen niet het onderwijs krijgen waar ze gelukkig van worden. Daarnaast willen de ouders en leerkrachten **het onderwijs vernieuwen opdat het voldoet aan de eisen van deze tijd**.

De maatschappij is onder invloed van vele factoren ingrijpend veranderd, denk aan de **internetrevolutie en globalisering**. Dit heeft enerzijds gevolgen voor de manier waarop het **onderwijs vorm** kan krijgen. Anderzijds stelt deze tijd geheel andere **eisen aan de vaardigheden, competenties en kennis** die leerlingen zich eigen moeten maken.

In traditioneel onderwijs blijkt het moeilijk om veranderingen door te voeren. Er wordt altijd voort gebouwd op de bestaande situatie waardoor vernieuwingsprocessen traag verlopen. **Een nieuwe school met een geheel nieuw onderwijsconcept heeft daardoor een voorsprong**.

Democratisch onderwijs is de **ideale proeftuin om te experimenteren met de nieuwe ideeën en doelen**.

Een ander belangrijk argument voor de ontwikkeling van ander onderwijs is dat door een andere benadering ook een aantal **hardnekkige problemen zoals we die kennen uit het traditionele onderwijs opgelost kunnen worden**. Het gaat hierbij om zaken als “weer samen naar school”, pesten, passend onderwijs, burgerschapsvorming en ondernemerschap. Onderwerpen die al langere tijd hoog op de politieke agenda staan.

Bijlagen

In de bijlagen vindt u verder allereerst meer over de opzet van onze democratische school. Daarna volgt een beschrijving van de methodiek ontwikkeld in het democratisch onderwijs waardoor problemen waar het traditionele onderwijs mee kampt in het democratisch onderwijs niet voorkomen oplost. Als laatste vindt u een aantal maatschappelijke tendensen belicht waarvan de school het belangrijk vindt dat deze een plaats krijgen in het onderwijs.

Inhoudsopgave bijlagen

Bijlage 1

Wat is democratisch onderwijs?

Hoewel de verschillende scholen voor democratisch onderwijs over de wereld niet allemaal precies hetzelfde zijn, zijn er toch een heel aantal kenmerken die je op elke school zult vinden.

Eén van de belangrijkste kenmerken van democratisch onderwijs is dat elk kind zijn eigen leerweg volgt in zijn eigen tempo op zijn eigen manier. Daarmee is elk kind eigenaar van zijn eigen leerproces. Dit houdt ook in dat elk kind op een ander punt eindigt. Het onderwijs stelt zich ten doel kinderen zo te begeleiden dat elk kind aan het einde van het traject ieder een zo passend mogelijke vervolgopleiding kan doen. Onderwijs betekent nu juist niet dat er veel tijd en geld wordt gespendeerd om kinderen allemaal naar een zelfde gemiddeld niveau te tillen. De diversiteit tussen mensen is uitgangspunt.

Ook maatschappij breed ziet democratisch onderwijs deze diversiteit als gewenste ontwikkeling. Elke leerling leert in het onderwijs waar zijn talenten liggen en heeft gewerkt aan de ontwikkeling ervan. Voor "later" betekent dit dat ieder met zijn unieke talenten een niche invult in het maatschappelijk belang en dat ieder daarvoor op zijn manier gewaardeerd wordt. Je hoeft niet alles zelf te kunnen en te kennen. Door samen te werken, talenten te ontplooiën en elkaar aan te vullen komen we als maatschappij als geheel verder. Het ontwikkelen van competenties en vaardigheden om deel te nemen in en leiding te geven aan dit soort processen behoren op een democratische school ook als vanzelfsprekend tot het onderwijs.

Binnen het democratisch onderwijs is een integrale werkwijze ontwikkeld. Een van de eerste zaken die opvalt bij democratisch onderwijs is dat er geen klassen zijn met kinderen van dezelfde leeftijd. Kinderen zijn in groepjes of individueel met een activiteit bezig. Deze leeftijdsmix is essentieel voor het onderwijs. Doordat ze in één groep zitten kan elk kind aansluiting vinden met andere kinderen van een gelijk ontwikkelingsniveau ongeacht de leeftijd en leren ze van de kinderen die in hun ontwikkeling verder zijn. Bovendien zorgt de leeftijdsmix ervoor dat ook minder en meer begaafde kinderen of kinderen met extra zorg, door de groep als 'gewoon' gezien worden. De overeenkomst tussen de kinderen is dat iedereen anders is.

Met democratisch onderwijs, worden veel vaardigheden geleerd via praktijksituaties. Het uitgangspunt is altijd de wens van het kind. Als je aan kinderen vraagt wat ze willen, dan noemen ze zaken als: hutten bouwen, naar het zwembad, met waterballonnen spelen en computerspelletjes doen. Deze wensen zijn het uitgangspunt van het onderwijs. De kinderen krijgen de verantwoordelijkheid om zelf zorg te dragen voor de uitvoering van hun wensen. Leren krijgt op deze manier een heel andere vorm.

Het rekenen met geld krijgt voor de kinderen bijvoorbeeld veel meer betekenis, als de kinderen met echt geld boodschappen doen in een winkel, dan wanneer ze uit een boekje een geldsom uitrekenen. Het opzoeken van de tarieven en openingstijden uit tabellen op het internet krijgt voor kinderen meer zeggingskracht als ze dit nodig hebben om een Efteling uitstapje te organiseren. Als kinderen op die manier hun vaardigheden leren, begrijpen ze eerder en beter wat ze nou eigenlijk aan het doen zijn; ze zijn ervaringsgericht aan het leren. Daarnaast wordt meteen duidelijk waarom ze dit moeten leren. De kinderen komen er zelf achter dat ze het nodig hebben voor het functioneren in de maatschappij. De motivatie om te leren wordt hierdoor sterk vergroot. Leren wordt echt leuk!

Daarnaast is het bij democratisch onderwijs natuurlijk mogelijk voor kinderen om op meer formele wijzen te leren. Hiertoe zijn per vakgebied verschillende (digitale)leermethoden aanwezig. Samen met een begeleider maakt een kind een keuze uit de methoden. Mocht een niet aanwezige methode het +meest passend zijn dan is er budget om deze aan te schaffen.

Om de competenties en talenten op het gebied van besturen, samenwerken, overleggen, conflicten hanteren, leidinggeven enz. te kunnen ontplooiën ligt ook het bestuur van de school deels in handen van de kinderen.

Kinderen op een democratische school beslissen met elkaar over verschillende zaken die hen direct aangaan in de wekelijkse schoolvergadering. Er is elke week een ander kind voorzitter. De voorzitter wordt gekozen door de groep en leidt de vergadering. Agendapunten voor de vergadering worden schriftelijk ingediend bij de voorzitter. De schoolvergadering heeft in de school een soortgelijke functie als de regering namelijk:

- de verdeling van geld
- maken van regels en afspraken

De kinderen beslissen over de besteding van een bepaald budget. Ze moeten daar zaken van bekostigen als knutselmateriaal, kookmateriaal, speelgoed voor binnen en buiten, techniekprojecten, muziekprojecten, sportevenementen en organisatie van feesten (bijvoorbeeld sinterklaas, gala's en schoolpicnics), schoolreisjes en musea bezoeken, schoolbibliotheek, moestuinen, inhuren van experts van buiten (zoals voor een workshop djembe, karate of yoga). De kinderen maken elk jaar met elkaar de begroting en stellen vast hoeveel geld er naar

welk onderdeel gaat op basis van de uitgaven van het vorig jaar en de wensen van de leerlingen voor dat komende jaar.

De onderzoekskring kan gezien worden als het juridisch systeem van de school. In de onderzoekskring worden klachten behandeld die ontstaan zijn door overtreding van afspraken. Kinderen kunnen schriftelijk klachten indienen over andere kinderen of over leerkrachten. Leerkrachten kunnen ook schriftelijk klachten indienen over kinderen of over andere leerkrachten. De klachten worden behandeld door de onderzoekskring die functioneert als mediator tussen de indiener van de klacht en degene waar de klacht over gaat. Er wordt samen gezocht naar een oplossing waarbij we niet uitgaan van strafmaatregelen maar van herstellen van de schade. Dit kan letterlijk herstellen zijn maar ook het herstellen van de relatie. We werken met methodes als geweldloze communicatie en de Gordon methode die uitgaan van waarden als ik-boodschappen en zelfreflectie.

Om zicht te houden op de ontwikkelingen van de kinderen en hun zeer diverse ontwikkelingstrajecten is een eigen leerlingvolgsysteem ontwikkeld genaamd "Spectrovita". Het systeem werkt met leerlijnen van alle vakgebieden t/m groep 8. Het is zo ontwikkeld dat niet alleen leerkrachten informatie kunnen invullen en raadplegen maar ook de leerling zelf en de ouders of verzorgers. In Spectrovita wordt elk kind individueel gevolgd en wordt het kind alleen maar vergeleken met zichzelf. De focus ligt op de talenten van de kinderen. Het resultaat van deze manier van volgen is dat kinderen geen angst ontwikkelen om niet goed genoeg te zijn. Er wordt weer echt gekeken naar de kinderen. Door het toetsen niet gestandaardiseerd te laten verlopen maar door deze manier van waarde vrije observaties, is er weer ruimte voor de nuances.

In deze twee pagina's hebben we getracht u een beeld te geven van het democratisch onderwijs. Dat is niet uitputtend. Graag verwijzen we u naar de websites:

- www.democratischscholen.nl
- www.natuurlijkleren.net

Bijlage 2

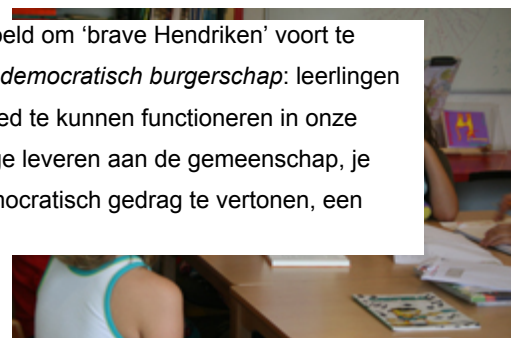
De innovatieve bijdrage van democratisch onderwijs – de politieke agenda

Op verschillende manieren probeert de overheid het onderwijsveld aan te zetten om problemen die zij als overheid signaleren op te lossen. Een heel aantal van die problemen die hoog op de politieke agenda prijken zijn op een democratisch school niet meer van toepassing omdat ze makkelijk opgelost kunnen worden of omdat ze in dat concept geen probleem meer zijn. Reden is dat een democratische school een aantal methodieken en instrumenten heeft ontwikkeld waardoor deze “problemen” geen problemen meer zijn en soms zelfs zijn omgevormd tot de kracht van het onderwijs.

1. Burgerschap

De Onderwijsraad is een onafhankelijk adviescollege, opgericht in 1919. De raad adviseert, gevraagd en ongevraagd, over hoofdlijnen van het beleid en de wetgeving op het gebied van het onderwijs. In 2003 bracht zij advies uit over de bevordering van burgerschap in het onderwijs. De reden van haar advies formuleert de Onderwijsraad als volgt: “Sociale vorming is een belangrijk deel van de opvoeding van kinderen en jongeren. De Onderwijsraad vindt dat scholen hierin een taak hebben. Het onderwijs moet leerlingen leren samen te leven.” Een belangrijk element van burgerschap vindt de raad is : “de bereidheid en het vermogen onderdeel uit te maken van een gemeenschap en daaraan bij te dragen”. In een school betekent dit volgens de Onderwijsraad dat leerlingen deel uit maken van de school als *micro*gemeenschap. Voor een basisschool is het daarom bijvoorbeeld belangrijk dat zij methoden ontwikkelen die het beschaafd omgaan met elkaar bevorderen en participatieprojecten opstarten zoals schoolrechtbanken. Voorts merkt de onderwijsraad op dat burgerschap eigenlijk geen apart vak is maar dat het een houding, kennis en vaardigheden betreft die door de vakken heen gaan. Dit advies is vervolgens grotendeels overgenomen in het wetsvoorstel “bevordering actief burgerschap en sociale integratie” (nr. 29666). Eind 2005 werd dit door tweede en eerste kamer aangenomen. In een commentaar bij de wet stelt de overheid:

“Burgerschapsvorming kan dus vele doelen dienen en is niet zomaar bedoeld om ‘brave Hendriken’ voort te brengen. Met het programma dat wij ontwikkelen leggen we de nadruk op *democratisch burgerschap*: leerlingen de kennis, houding en vaardigheden laten verwerven die nodig zijn om goed te kunnen functioneren in onze democratische samenleving. ‘Goed functioneren’ betekent o.a. een bijdrage leveren aan de gemeenschap, je medeverantwoordelijk voelen, open staan voor verschillen, bereid zijn democratisch gedrag te vertonen, een mening kunnen vormen en kritisch kunnen omgaan met informatie.”

Wat doet een democratische school?

Schoolvergadering

Kinderen beslissen met elkaar over allerlei zaken die hen direct aangaan. Dit doen ze in de wekelijkse schoolvergadering. Er is elke week een ander kind de voorzitter. De voorzitter wordt gekozen door de groep en leidt de vergadering. Agendapunten voor de vergadering worden schriftelijk ingediend bij de voorzitter. De schoolvergadering heeft in de school een soortgelijke functie als de regering namelijk:

- de verdeling van geld

- en maken van afspraken

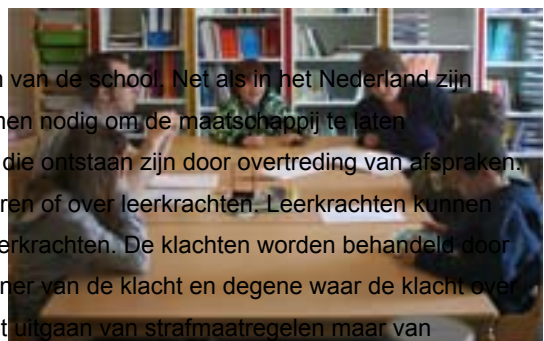
De kinderen beslissen over de besteding van een budget. Ze moeten daar zaken van bekostigen als knutselmateriaal, kookmateriaal, speelgoed voor binnen en buiten, techniekprojecten, muziekprojecten, sportevenementen en organisatie van feesten (kerst en sinterklaas), schoolreisjes en musea bezoeken, schoolbibliotheek, moestuinen, inhuren van experts van buiten (zoals voor een workshop djembe, karate of yoga e.a.). De kinderen maken elk jaar met elkaar de begroting en stellen vast hoeveel geld er naar welk onderdeel gaat op basis van de uitgaven van het vorig jaar. De knutselhoek krijgt bijvoorbeeld honderd euro per maand. Als de verf op is bestellen kinderen deze zelf of zorgen op een andere manier dat dit aangevuld wordt. Ze moeten zelf zorgen voor de financiële verantwoording. Uiteraard helpen de leerkrachten bij al deze processen in de school. Lezen, rekenen, schrijven, omgaan met elkaar, vergadertechnieken, budgetbeheersing, strategisch plannen, organiseren en zelfstandigheid zijn vaardigheden die kinderen hierbij leren als middel om hun doel te bereiken. De schoolvakken zijn geen doel meer maar een middel, wat zorgt voor verhoging van de motivatie om deze vaardigheden te leren. De vaardigheden worden betekenisvol voor de kinderen.

Naast de verdeling van geld worden in de schoolvergadering met elkaar alle afspraken gemaakt die gelden in de school. Er geldt als basisregel dat we ons houden aan de Nederlandse wet. Als kinderen dingen bedenken die ze willen afspreken met elkaar moeten ze daar rekening mee houden. Bijvoorbeeld als kinderen een hut buiten willen timmeren moeten ze een plan indienen (ruimtelijke ordening) waar hij dan komt te staan op het terrein. Hij mag niet belemmerend zijn voor het uitzicht van de burens in verband met de wettelijke maximale hoogte van schuttingen en hij mag niet gevaarlijk zijn.

Het resultaat is dat kinderen, op deze manier, in aanraking komen met zaken als rekening houden met de buurt, met elkaar en de Nederlandse wetgeving. Ze voelen zich verantwoordelijkheid voor de school want het is hun school en daarmee ontstaat een verantwoordelijkheidsgevoel naar de omgeving. De kinderen leren hoe de maatschappij in elkaar zit. Ze leren plannen, vergadertechnieken, communicatiemethoden, rekening houden met elkaar, notulen maken, organiseren, schrijven, budgetteren, rekenen en verantwoording afleggen. Kinderen voelen dat ze invloed kunnen uitoefenen wat hun zelfstandigheid en motivatie zeer vergroot.

Onderzoekskring

De onderzoekskring kan gezien worden als het juridisch systeem van de school. Net als in het Nederland zijn deze twee instituten (een regering en een juridisch systeem) samen nodig om de maatschappij te laten functioneren. In de onderzoekskring worden klachten behandeld die ontstaan zijn door overtreding van afspraken. Kinderen kunnen schriftelijk klachten indienen over andere kinderen of over leerkrachten. Leerkrachten kunnen ook schriftelijk klachten indienen over kinderen of over andere leerkrachten. De klachten worden behandeld door de onderzoekskring die functioneert als mediator tussen de indiener van de klacht en degene waar de klacht over gaat. Er wordt samen gezocht naar een oplossing waarbij we niet uitgaan van strafmaatregelen maar van herstellen van de schade. Dit kan letterlijk herstellen zijn maar ook het herstellen van de relatie. We werken met methodes als geweldloze communicatie en de Gordon methode die uitgaan van waarden als ik-boodschappen en zelfreflectie.

Het resultaat is dat niet alleen conflicten in de school hierdoor effectief worden opgelost maar kinderen leren ook vaardigheden als conflicthantering en invoelend luisteren naar de ander. Ze leren verantwoording nemen voor

elkaars grenzen en ontwikkelen zelf reflecterend vermogen. Er wordt op een democratische school nauwelijks gepest mede door deze aanpak.

Participeren in de maatschappij

Kinderen doen boodschappen voor de school en komen zo in aanraking met de plaatselijke kleine ondernemers. (midden en kleinbedrijf) De ondernemers in de directe omgeving gaan deel uitmaken van hun leerkrachtige omgeving. Daarnaast laten we de kinderen zelf contact onderhouden met organisaties die ze nodig hebben bij het regelen van allerlei zaken. Bellen met een bedrijf om een excursie te regelen of met een glas herstel bedrijf als er een ruitje sneuvelt.

2. Omgaan met geld

Het verantwoord met geld omgaan is een maatschappelijk probleem dat veel aandacht verdient. Onderzoek wijst uit dat het nodig is om jongeren te leren omgaan met geld. Het onderwijs speelt daarin een belangrijke rol. Door jongeren hier al op de basisschool en het voortgezet onderwijs bewust van te maken, zullen zij beseffen dat ze een eigen verantwoordelijkheid hebben. Immers, jong geleerd is oud gedaan.

Wijzer in geldzaken organiseert samen met School TV en vele andere partijen van 13 tot en met 19 september de Week van het geld. Dit is een speciaal project over geld voor het primair onderwijs. Alle activiteiten zijn er op gericht om kinderen van 4 tot en met 12 jaar te leren omgaan met geld.

Wat doet een democratische school?

budgetsysteem

Omgaan met geld leer je als je geld krijgt om mee om te gaan. Op een democratische school beheren de kinderen een bepaald bedrag per jaar. Ze maken daarvoor elk jaar een begroting. Het geld wordt besteed aan zaken die hen aangaan in de school, zoals het knutselmateriaal, de keukeningrediënten, de techniekhoek, de schoolbibliotheek, schoolreisjes en excursies, sportdagen en het uitnodigen van experts van buiten. Kinderen plannen op basis van de uitgaven van vorig jaar en hun wensen hoeveel er naar welk budget gaat. Door de begroting te maken komt er inzicht in hoeveel er dan per maand beschikbaar is voor elk van de bestedingsgebieden. De knutselhoek heeft bijvoorbeeld 100 euro per maand. Als de verf op is gaan kinderen dit zelf bestellen of ze gaan naar de winkel. Kinderen moeten hun inkopen verantwoorden. Ze moeten een bonnetje meenemen, in de budgettenmap opschrijven hoeveel ze hebben uitgegeven, waaraan ze het hebben uitgegeven en uitrekenen wat er nu nog over is van het te besteden budget. Kinderen die nog niet kunnen rekenen worden natuurlijk geholpen. Soms door oudere kinderen en soms door de leerkracht. Gaandeweg leren ze het zelf te doen.

Het resultaat van deze aanpak is dat alle kinderen leren rekenen en met geld omgaan. Daarnaast leren ze plannen, verantwoorden en organiseren. Kinderen worden wijzer in geldzaken en leren de dingen op de manier zoals het in het echte leven ook gaat. Leren rekenen wordt betekenisvol voor kinderen.

3. Ondernemerschap

De overheid vindt ondernemerschap een van de belangrijkste pijlers van onze economie. Om ervoor te zorgen dat ook jongeren het ondernemerschap zullen ambiëren heeft zij een aantal stimulerings- en subsidieprogramma's in het leven geroepen gericht op het onderwijs.

Wat doet een democratische school?

kinderen organiseren hun eigen activiteiten

Ondernemerschap kan niet ontwikkeld worden door het aanbieden van lesjes maar door de ervaring van zelf doen. Wat kinderen nodig hebben om ondernemerschap te ontwikkelen is vooral de ruimte en tijd en mogelijkheden om het zelf te doen. Daarvoor dienen wij ze los te laten.

Op een democratische school krijgen kinderen de mogelijkheden, de tijd en de ruimte om zelf te organiseren. Dit kan vele vormen aannemen. Kinderen organiseren feesten, workshops, schoolreises maar ook het bakken van een taart of het bouwen van een hut geeft stimulans om ondernemersvaardigheden te ontwikkelen.

- **We gaan uit van mogelijkheden niet van onmogelijkheden**

Als een kind iets graag wil is het antwoord nooit dat het niet kan maar de "tegenvraag: "Hoe ga je het regelen"? wordt gesteld. Kinderen vragen vaak dingen als: We willen een keer op school slapen. We willen naar de Efteling. We willen een bioscoop op school, een theater, een klimtoestel, een galafeest, een kampvuur, e.a. Wij helpen de kinderen om uit te zoeken of hun wens gerealiseerd kan worden. Soms kan dat en soms lukt dat niet. Het gaat hierbij niet om het resultaat maar om het proces.

- **Eigen verantwoordelijkheid voor realisatie van wensen**

Kinderen regelen zelf alles wat met hun wens te maken heeft. Als ze niks doen bereiken ze niet hun doel. Ze worden daarbij begeleid door de leerkracht. Die ze door alle moeilijkheden heen helpt. Vaardigheden als lezen, rekenen, schrijven, organiseren, communiceren, budgetteren en heel veel anderen worden gaandeweg geleerd als onderdeel van het proces.

- **Personeel is niet aan handen gebonden**

De leerkracht die een vast programma heeft, heeft geen tijd en gelegenheid om in te springen op wensen van kinderen en daarmee de kracht van motivatie te benutten. Personeel moet dus ook ruimte, tijd en mogelijkheden hebben om flexibel te kunnen inzetten. Als we alles van tevoren vastleggen, willen controleren en planmatig aanpakken verliezen we één van de grootste 'leerkrachten' namelijk de kracht van de innerlijke motivatie van kinderen.

- **Budgetsysteem**

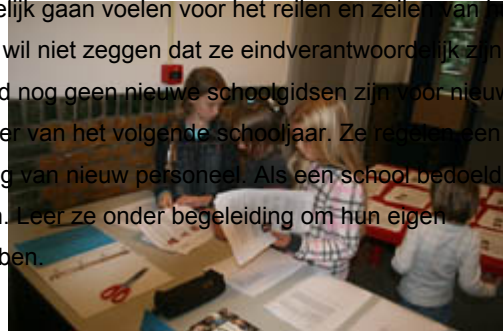
kinderen beheren zelf geld waarmee ze vorm kunnen geven aan hun wensen. Soms is dit genoeg en soms

moeten ze creatief zijn omdat er niet genoeg is. Er zijn voorbeelden waarbij kinderen eerst een enquête onder de ouders hielden om te inventariseren of ze bereid waren een extra bedrag te betalen voor een schoolkamp. Daarna werd het geld geïnd en konden ze verder vormgeven aan hun verlangen. Geld werkt als stimulans om te beginnen en een te kort werkt als een stimulans om creatief te zijn.

- **De school is voor de kinderen maar ook VAN de kinderen**

Deze houding zorgt ervoor dat kinderen zich verantwoordelijk gaan voelen voor het reilen en zellen van hun organisatie. Ze nemen die taak ook echt bloedserieus. Dit wil niet zeggen dat ze eindverantwoordelijk zijn maar ze maken zich wel degelijk zorgen als er bijvoorbeeld nog geen nieuwe scholgidsen zijn voor nieuwe ouders of ze bemoeien zich met het maken van de kalender van het volgende schooljaar. Ze reageren een deel van de post en hebben zeggenschap in de benoeming van nieuw personeel. Als een school bedoeld is **voor** de kinderen geef de school dan ook **aan** de kinderen. Leer ze onder begeleiding om hun eigen organisatie te besturen en ze leren alles wat ze nodig hebben.

- **Spelen!!**

Om te leren ondernemend te denken is het allerbelangrijkste vak SPELEN!!!! Wij kunnen dat niet genoeg benadrukken. Spelen is ontwikkelen van creativiteit en fantasie. Spelen samen met een grote groep kinderen is van levensbelang. Elk zoogdier leert hoe hij volwassen moet zijn en zich moet handhaven door te spelen. Voor mensen is dat niet anders. Door te spelen worden de hersenen van kinderen zo ontwikkeld dat ze creatief kunnen zijn, flexibel kunnen redeneren en buiten de kaders kunnen denken. Als wij kinderen van nu de mogelijkheden willen geven om zich te handhaven in een wereld die er totaal anders uitziet als zij volwassen zijn moeten we ze laten spelen, spelen, spelen, spelen, spelen, spelen en spelen.

Het resultaat van de manier van werken is dat kinderen veel ondernemend bezig zijn. De basisschoolkinderen van nu moeten zich over zo'n 15 tot 20 jaar in de maatschappij zien te redden. Zij moeten dan problemen oplossen die we nu nog niet hebben en werken met technologie die we nu nog niet uitgevonden hebben. De overheid heeft gelijk dat ze deze kinderen voor deze uitdagingen wil klaarstomen. De kinderen moeten dus vooral leren om buiten de kaders te denken, om creatief te denken en om zelfstandig te denken.

Ondernemersvaardigheden zijn onmisbaar. Kinderen leren denken in mogelijkheden en niet in onmogelijkheden. Ze leren ruimte te vinden voor ideeën waar dat er eerst niet leek te zijn. Ze geven sturing aan hun eigen school en hun eigen leven waarmee ze verantwoordelijk en zelfstandig worden.

4. Weer Samen Naar School en Passend Onderwijs

Door middel van "dossiers" probeert de rijksoverheid problemen in het onderwijs op te lossen en innovaties te implementeren. Wanneer minister en kamer het eens zijn geworden over het zogenaamde dossier krijgt zo'n document meestal de vorm van een programma waar scholen al-dan-niet vrijwillig aan mee kunnen doen.

In haar dossier "Weer samen naar school" (WSNS) stelt de overheid:

Weer Samen Naar School (WSNS) is een project met als doel kinderen, die extra zorg en begeleiding nodig hebben, zoveel mogelijk op een reguliere basisschool te houden. Het gaat voornamelijk om leerlingen die moeite hebben met leren of die gedragsproblemen hebben. Dit zijn bijvoorbeeld leerlingen met ADHD, dyslexie of bepaalde vormen van autisme. Ook hoogbegaafde leerlingen hebben vaak extra aandacht nodig.

In haar dossier Passend Onderwijs zegt de overheid:

Passend onderwijs betekent dat elk kind onderwijs krijgt dat het beste bij zijn of haar talenten en beperkingen past. Ook de kinderen met een stoornis, ernstige ziekte of handicap. Zij kunnen extra hulp krijgen op een reguliere school of op een school voor speciaal onderwijs. Om te garanderen dat alle leerlingen onderwijs krijgen dat bij hen past, wordt per 1 augustus 2012 de zorgplicht ingevoerd. Scholen en schoolbesturen worden dan verplicht te zorgen voor een passende onderwijsplek en passend onderwijs voor elke leerling.

Wat doet een democratische school?

Essentie van het onderwijs op een democratische school is dat elk kind zijn eigen leerweg volgt in zijn eigen tempo en op zijn eigen manier. Hierdoor is het mogelijk om alle kinderen passend onderwijs te bieden. Dat betekent dat zowel kinderen met een zogenaamd rugzakje als hoogbegaafde kinderen zichzelf niet ervaren als bijzonder of als buitenbeentje maar gefocust aan de slag zijn met het ontwikkelen van hun talenten net zoals alle andere kinderen op school. De school gaat niet uit van de onmogelijkheden van kinderen, maar juist van hun mogelijkheden.

Om de ontwikkeling van de talenten van alle kinderen – dus ook die van kinderen met een rugzakje en die van de hoogbegaafde kinderen- goed te kunnen begeleiden heeft democratisch onderwijs een aantal methoden en instrumenten ontwikkeld.

Leeftijdsmix

Een van de eerste dingen die opvalt als je de school binnenloopt is dat er geen klassen lijken te zijn en groepjes kinderen her-en-der in de school bezig zijn met een activiteit. Een groepje kinderen kan buiten bezig zijn met het bouwen van een hut, een ander kind is binnen aan het pianospelen, een groepje is in de keuken bezig een beslag te maken en een aantal kinderen werkt in de studieruimte aan een Engelse les of zitten achter de computer. De leeftijden van de kinderen in de groepjes varieert. De keuze voor de leeftijdsmix is gemaakt omdat uit veel onderwijskundige literatuur en ook uit de praktijk van het democratisch onderwijs blijkt dat niet elk kind hetzelfde, in hetzelfde tempo en op dezelfde manier ontwikkelt. Het kan heel goed zijn dat in het unieke traject dat elk kind volgt het met taal al op niveau groep 8 zit maar met rekenen nog op niveau groep 6. Bij democratisch onderwijs zien we ook nogal eens dat kinderen bepaalde ontwikkelingsstappen tijdelijk overslaan of top-down leren. Door geen grenzen aan leeftijd te stellen kunnen kinderen hun eigen pad uitstippelen. Doordat ze in één groep zitten kan elk kind aansluiting vinden met andere kinderen van een gelijk ontwikkelingsniveau ongeacht de leeftijd. Bovendien zorgt de leeftijdsmix ervoor dat ook kinderen met extra zorg en hoogbegaafde kinderen door de groep als 'gewoon' gezien worden. De overeenkomst tussen de kinderen is dat iedereen anders is.

Ruimte in keuze van materiaal

Democratisch onderwijs werkt niet met één methode voor een bepaald vak waar elk kind dan les uit krijgt. Voor, bijvoorbeeld rekenen, kunnen er vier verschillende methodes in de kast staan waar het kind zelf een keuze uit kan maken. Daarnaast werken we veel met methode onafhankelijk materiaal. Veel kinderen werken met lessen via de computer. Elk kind krijgt begeleiding bij de keuze voor een bepaald lesmateriaal. Elk kind gebruikt dus het

materiaal wat voor hem of haar het beste past. De leerkracht begeleidt het kind in het maken van die keuze. De leerkracht in de studieruimte heeft behalve de methodes uit de kast ook een bepaald budget waar extra materiaal van gekocht kan worden. De leerkracht kan zelf beslissen of er voor een bepaald kind extra materiaal nodig is, maar veelal beslist zij of hij samen met het kind om materiaal bij te bestellen.

Het resultaat is dat kinderen materiaal krijgen wat passend is voor hun situatie en wensen. Het verhoogd de motivatie om ermee aan de slag te gaan en het proces van zoeken naar materiaal is tevens een leermoment waarin de leerkracht en het iets leert over het niveau waar het kind zit in zijn ontwikkeling.

Doorlopende leerlijn

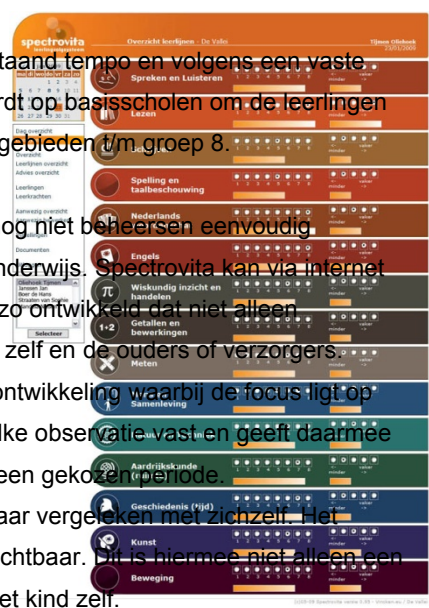
Een doorlopende leerlijn houdt in dat kinderen in hun eigen tempo kunnen doorleren. Dit impliceert automatisch dat geen enkel kind dezelfde leerlijn doorloopt als zijn medeleerlingen. Elk kind heeft een eigen ontwikkelingsprofiel. Snel zijn op taalkundig gebied houdt niet altijd in dat ze ook snel zijn op wiskundig gebied. Een kind moet daarin kunnen verschillen van anderen zonder daarom veroordeeld te worden. De leeftijdsmix bij democratisch onderwijs houdt in dat elk kind altijd een ander kind kan vinden die in de zone van de naaste ontwikkeling zit en waar ze zich dus aan op kunnen trekken. Elk kind kan zijn eigen materiaal kiezen en zijn eigen tempo per vak bepalen. Spectrovita is een volgsysteem dat ontwikkeling zichtbaar maakt per ontwikkelingsgebied zonder dat er sprake is van vergelijking met andere kinderen. Een kind wordt uitsluitend vergeleken met zichzelf.

Elk kind zijn eigen leerweg laten volgen op zijn eigen tempo en zijn eigen manier houdt ook in dat elk kind op een ander punt eindigt. We kunnen niet verwachten dat alle kinderen aan het eind van het traject allemaal *hetzelfde* kunnen en kennen. Het wordt tijd om dat los te laten en te accepteren dat elk kind *het zijne* kan en kent. Maatschappij breed is dat een noodzakelijke ontwikkeling. Het betekent ook dat ieder met zijn unieke talenten een niche invult in het maatschappelijk belang en dat ieder daarvoor op zijn manier gewaardeerd wordt. Je hoeft niet meer alles zelf te kunnen en te kennen maar door samen te werken, talenten te ontplooiën en elkaar aan te vullen komt de maatschappij als geheel verder dan wanneer we alle mogelijke moeite steken om van kinderen een eenheidsworst te maken en ieder door dezelfde poort proberen te duwen.

Leerlingvolgsysteem Spectrovita

Passend onderwijs moet ook inhouden dat leerlingen zich niet op een vaststaand tempo en volgens een vaste ontwikkelen. Spectrovita is een digitaal leerlingvolgsysteem dat gebruikt wordt op basisscholen om de leerlingen te volgen in hun ontwikkeling. Het systeem werkt met leerlijnen van alle vakgebieden t/m groep 8.

Leerkrachten kunnen hun observaties van datgene wat kinderen al wel en nog niet beheersen eenvoudig bijhouden. De leerlijnen zijn dekkend voor de kerndoelen van het Primair Onderwijs. Spectrovita kan via internet met behulp van een inlognaam en wachtwoord worden bijgehouden. Het is zo ontwikkeld dat niet alleen leerkrachten informatie kunnen invullen en raadplegen maar ook de leerling zelf en de ouders of verzorgers. Spectrovita zorgt ervoor dat kinderen goed gevolgd kunnen worden in hun ontwikkeling waarbij de focus ligt op hun talenten zonder afbreuk te doen aan hun uniciteit. Het systeem houdt elke observatie vast en geeft daarmee een weerspiegeling van de ontwikkeling die zich in de leerling voltrekt over een gekozen periode. In Spectrovita wordt elk kind individueel gevolgd en wordt het kind alleen maar vergeleken met zichzelf. Het volgsysteem maakt het eigen ontwikkelingsprofiel van elk individueel kind zichtbaar. Dit is hiermee niet alleen een instrument voor de leerkracht maar ook voor de ouders en zeker ook voor het kind zelf.

Het resultaat van deze manier van volgen is dat kinderen geen angst ontwikkelen om niet goed genoeg te zijn. Er wordt weer echt gekeken naar de kinderen. Door het toetsen niet gestandaardiseerd te laten verlopen maar door deze manier van waarde vrije observaties, is er weer ruimte voor de nuances. Kinderen kunnen op hun eigen tempo dingen leren. Ze worden niet meer geremd in de ontwikkeling van een bepaalde vaardigheid door het achterblijven van een andere vaardigheid wat in een systeem met een bepaald aanbod van leerstof per groep wel het geval is. Kortom het maakt passend onderwijs en de doorlopende leerlijn mogelijk.

5. VTB techniek

Het Platform Bèta Techniek heeft van de overheid de opdracht gekregen om te zorgen voor voldoende en kwalitatief goed opgeleide bèta's en technici. De doelstelling is in het Deltaplan Bèta/techniek als volgt geformuleerd:

“In 2010 15% meer uitstroom van studenten uit het bètatechnisch hoger onderwijs (ten opzichte van 2000) en een betere benutting van bestaand talent in bedrijven en onderzoeksinstituten.”

Voor 2007 is als tussendoelstelling 15% extra instroom in het hoger bètatechnisch onderwijs (ten opzichte van 2000) geformuleerd. Om dit te realiseren is een benadering nodig over de gehele keten: een gecoördineerde aanpak van basisonderwijs tot arbeidsmarkt. Daarbij staat de (leer)loopbaan van de jongere centraal.

Reden dat de overheid goed opgeleide technici en beta-wetenschappers belangrijk vindt voor de toekomst van Nederland is hun economische betekenis. Zij stelt: “Een kenniseconomie draait immers op kenniswerkers en zo'n driekwart van die kenniswerkers is bèta of technicus”.

Wat doet democratisch onderwijs?

Meer hoogopgeleide bèta's bereik je niet door meer mensen te interesseren voor Bèta techniek maar door de mensen die al geïnteresseerd zijn de ruimte te geven hun talenten verder te ontplooien. Door democratisch onderwijs krijgen kinderen de mogelijkheid om eindeloos te experimenteren met allerlei vormen van techniek. Door het vanuit de werkelijkheid te benaderen en in de praktijk te brengen blijven kinderen veel gemotiveerder.

6. Musea bezoeken

Informatie vanuit de overheid: Musea vormen een belangrijke schakel tussen het cultureel erfgoed en de maatschappij en zijn daarbij van grote educatieve waarde. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) wil het museumbezoek van kinderen daarom stimuleren. De school kan daarbij in de ogen van het ministerie een cruciale rol spelen.

Wat doet democratisch onderwijs?

Op de school krijgen alle kinderen een museumjaarkaart. De ouders kunnen deze in de vakanties lenen van school. Kinderen kunnen zich elke maand inschrijven voor een museumbezoek. Ze organiseren de bezoeken zelf en hebben daar budget voor. Ouders rijden en begeleiden mee zodat het ook daar gestimuleerd wordt.

De resultaten van deze aanpak is dat kinderen alle mogelijkheden hebben om gebruik te maken van het educatieve aanbod wat de musea in Nederland te bieden hebben. Het stimuleert ouders om eens wat vaker in de vakanties met hun kinderen de musea te bezoeken. Behalve de musea zelf is ook de organisatie door de kinderen van de uitstapjes zeer leerzaam.

Een tip voor de overheid: het is niet mogelijk om als school museumjaarkaarten voor een groep kinderen in schoolverband makkelijk te bestellen omdat kinderkaarten alleen maar gekocht kunnen worden in gezinsverband. Om de kinderen dus te voorzien van een museumjaarkaart krijgt moet nu elke leerkracht bij een volwassen kaart krijgen en kan dan een 'gezin' vormen met maximaal tien kinderen die dan een kinderkaart kunnen krijgen. Op deze manier kaarten regelen is omslachtig en tijdrovend. Het lijkt me dat als de overheid graag museumbezoek willen stimuleren dat een van de eerste maatregelen zou kunnen zijn dat scholen makkelijk toegang krijgen tot museumkaarten voor de kinderen zonder veel administratieve rompslomp.

Bijlage 3

De innovatieve bijdrage van democratisch onderwijs – maatschappelijke trends

Niet alleen de overheid vraagt om innovaties in het onderwijs. Allerlei ontwikkelingen in de maatschappij nopen ons ertoe anders tegen ons onderwijs aan te kijken en het beter af te stemmen op de uitdagingen waar we als maatschappij, gemeente, regio of bedrijfsleven voor (zullen) staan.

1. Democratisch onderwijs als wijze van revitaliseren van gemeente of regio

“It takes a whole village to raise one child” een oud indianengezegde

Werk maken van onderwijsinnovatie blijkt een doorslaggevende succesfactor in het keren van het tij voor steden en regio's die te maken hebben met een ernstige economische crisis, verpaupering, sociale ontwrichting en ontvolking. Steden – te vinden over de gehele wereld - die vernieuwing in het onderwijs gebruiken als strategie om te revitaliseren noemen zichzelf Education Cities. Ook zal o.a. de vergrijzing leiden tot ingrijpende sociaal-economische veranderingen.

Het succes van Education Cities kenmerkt zich door een aantal ingrediënten:

- Steden met innovatief onderwijs trekken jonge gezinnen aan en zorgen ervoor dat mensen niet wegtrekken uit de streek (Tiberias en Bat Yam, Israël en Bernburg, Duitsland)
- het innovatieve onderwijs kenmerkt zich door het doorbreken van de traditionele grenzen van de school. Leren is niet meer een activiteit die uitsluitend kan plaatsvinden binnen de muren van de school begeleid door speciale vakkrachten. Zo krijgen kinderen in Tiberias, Israël, een duidelijke maatschappelijke taak door toeristen rond te leiden in hun stad. Hierdoor dragen ze bij aan hun lokale economie terwijl ze tegelijkertijd ook leren. In Bernburg, Duitsland, zijn lokale bedrijven en andere organisaties partner in educatie. Zij komen in de school door het geven workshops en cursussen, leerlingen van alle leeftijden gaan naar de bedrijven en organisaties toe voor kortere of langere stages op maat gesneden voor leerling en bedrijf.
- een echte samenwerking tussen burgers en overheden. Zonder de expertise en participatie van burgers kunnen realistische plannen niet worden bedacht, noch uitgevoerd. Deze nieuwe participatie vergt burgers met andere capaciteiten dan voorheen. Door ook leeftijd niet meer als beperkende factor voor educatie te hanteren wordt de school niet alleen een plaats waar kinderen en jongeren hun burgerschapsvaardigheden ontwikkelen maar ook ouderen (Bernburg, Duitsland).

Het blijkt dat democratische scholen gezinnen uit het gehele land aantrekken die zich vervolgens in de omgeving willen vestigen van de school. Het omgekeerde geldt eveneens: gezinnen trekken niet weg om hun kinderen de school te laten afmaken.

Ouders kiezen specifiek voor de onderwijsmethode van een democratische school. Zou het gaan om een gewone basisschool dan was er voor ouders geen reden om naar de regio te komen dan wel om in de regio te blijven. Dit

soort scholen vind je ten slotte overvloedig in geheel Nederland. Dit toont aan dat revitalisering door middel van onderwijs pas werkt als er echt in het onderwijs wordt geïnnoveerd.

Het democratisch onderwijs bevat ook de bovengenoemde andere succesfactoren voor De Educatieve Stad. Voor democratisch onderwijs is het niet meer dan logisch om deze weg te vervolgen en uit te bouwen. Zo is de verwachting dat het aantal partners in educatie zich als een natuurlijk proces steeds verder zal uitbreiden. Mocht men in de gemeente of in de regio besluiten onderwijsinnovatie grootschaliger te gaan vormgeven dan meldt de school zich hierbij als partner.

Meer informatie over De Educatieve Stad:

<http://www.iba-stadtumbau.de/index.php?bernborg-saale-en>

<http://www.democratic.co.il/uploads/The%20Education%20City.pdf>

<http://www.tiberiasuptodate.com/156563/Electronic-Newsletter-no-12>

http://www.bcn.es/edcities/aice/estatiques/angles/sec_educating.html

2. Democratisch onderwijs: wat betekent het later voor de maatschappij?

De afgelopen tientallen jaren blijkt o.a. bij het betreden van de arbeidsmarkt door schoolverlaters en afgestudeerden van diverse opleidingen en studies dat de opleidingen hun leerlingen en studenten te weinig bagage meegeven om goed te kunnen functioneren in hun eerste baan. Lacunes worden door werkgevers vooral ervaren op het gebied van sociale vaardigheden.

Wat betreft de cognitieve vaardigheden heeft het Nederlands onderwijs veelal een goede naam. Echter, om deze kennis tot waarde te kunnen laten komen in een beroepssituatie moeten medewerkers over vaardigheden beschikken als samenwerken in een team, anderen kunnen motiveren en inspireren, kunnen omgaan met conflicten, de belangen van verschillende stakeholders kunnen integreren, onderhandelen en weerstanden kunnen overbruggen. Werkgevers in het bedrijfsleven vragen steeds meer om medewerkers die adequaat kunnen reageren op de voortdurend sneller in beweging zijnde maatschappelijke omgeving. Medewerkers dienen meer en meer een hoge mate van psychologische flexibiliteit te bezitten.

Later in hun loopbaan komen veel mensen tegen dat groei meestal niet direct te maken heeft met hun cognitieve competenties maar veel meer liggen op het vlak van hun persoonlijke ontwikkeling. Is er op een gegeven moment geen match meer tussen functiegroei en persoonlijke ontwikkeling dan werken mensen vaak door in de "overleefstand" zonder nog plezier aan hun werk te beleven. Hierdoor stagneert de ontwikkeling nog verder. Verzuimcijfers laten een soortgelijke trend zien: meer dan de helft van de mensen die langdurig verzuimen hebben psychische klachten die te herleiden zijn tot het niet voldoen aan de gestelde competenties op social skills, te weinig vertrouwen in persoonlijk leiderschap enz. Ook veranderende maatschappelijke rollen vormen een bron van verzuim. Het gaat dan om de disbalans werk-privé en het moeite hebben met nieuwe rolpatronen bij bijvoorbeeld ouderschap.

Bij de ontwikkeling van teams wordt eenzelfde patroon aangetroffen. De verschillen in prestaties tussen teams hangen meestal sterker samen met verschillen in sociale vaardigheden dan met verschillen in kennis waardoor samenwerking meer of minder slaagt.

In het bedrijfsleven leeft de opvatting dat een goed ontwikkeld "eigen kompas" mensen minder gevoelig maakt voor dit soort problemen. Medewerkers met zo'n intern kompas lijken goed te weten welke keuzen hen passen, kennen hun sterke punten en weten ze te benutten, maar ze hebben ook hun valkuilen en zwakheden in beeld hebben en ze weten hoe ze daar mee om kunnen gaan.

Een nieuwe ontwikkeling is dat de kritiek op de eenzijdige oriëntatie van het onderwijs op cognitieve vaardigheden niet meer alleen van werkgeverskant komt. Inmiddels onderkennen velen dat het voor de sociale cohesie van een democratische samenleving noodzakelijk is dat burgers beschikken over kennis en vaardigheden die de processen van overleggen en beslissen mogelijk maken en kwaliteit geven. Hoewel men dit soort vaardigheden lang als vanzelfsprekend heeft beschouwd is het nu in een wereld van internet, globalisering en zich vermengende culturen niet meer iets dat "gewoon komt aanwaaien". Politici en beleidsmakers zouden graag zien dat het onderwijs deze uitdaging aangaat en de daarmee samenhangende problemen oplost.

Het onderwijs heeft zich al deze kritiek gelukkig wel aangetrokken. Er is in beroepsopleidingen veel veranderd en zelfs op universitair niveau heeft men een slag gemaakt. Maar in het voortgezet onderwijs en zeker in het lager onderwijs ligt de nadruk nog steeds grotendeels op het ontwikkelen van cognitieve vaardigheden. Zoals bovenstaand betoog laat zien schiet het onderwijs daarmee tekort.

In het democratisch lager en middelbaar onderwijs vult men deze lacune in ons onderwijs op. Sociale ontwikkeling, meent men, is een onlosmakelijk onderdeel van het gehele groeiproces dat kinderen vanaf hun geboorte doormaken. Daarom moet die ontwikkeling ook direct vanaf het begin deel uitmaken van het onderwijs. Niet als nevenfunctie, maar juist als belangrijkste oogmerk van deze kwetsbare en belangrijke groeiperiode, naast natuurlijk de cognitieve ontwikkeling, want die blijft van belang in een kennismaatschappij.

Een uitgangspunt van democratisch onderwijs is dat kinderen de ruimte moeten krijgen om hun talenten te ontwikkelen en ook om te ontdekken wat hen niet zo goed ligt. In dit proces van ontdekken leren kinderen dat het ene kind niet beter is dan het andere kind maar wel dat alle kinderen verschillend zijn. Ze leren ook dat wanneer je door samenwerking gebruik maakt van al die verschillen je meer bereikt dan dat je alleen had kunnen bereiken. Nog een belangrijk effect is dan dat je leert hoe om te gaan met de dingen die je misschien niet zo goed kunt of die je niet zo leuk vindt en waar anderen beter in zijn of meer plezier aan beleven.

Een van de effecten van dit mogen experimenteren met je talenten en valkuilen is dat kinderen al vroeg een "eigen kompas" ontwikkelen. In landen waar democratisch onderwijs al langere tijd een traditie is zeggen afgestudeerden dat een groot verschil tussen hen en afgestudeerden van niet-democratische scholen is dat zij veel vaker "goed" lijken te kiezen. Op niet-democratische vervolgopleidingen merken afgestudeerden van democratische middelbare scholen dat hun studiegenoten nogal eens van studierichting wisselen of zelfs hun opleiding afbreken. Afgestudeerden van democratische scholen kiezen meteen de opleiding die bij hen past. Ze ronden hem meestal ook in een vlot tempo af. In de beroepssfeer zeggen de democratisch opgeleiden dat zij meer tevreden zijn met hun baan en loopbaanperspectieven dan de meeste van hun collega's.

Een tweede uitgangspunt van democratisch onderwijs is dat men het ontwikkelen van cognitieve kennis en sociale vaardigheden niet als gescheiden leerprocessen beschouwt. Precies zoals dat in de praktijk ook niet zo is. De activiteiten die kinderen ondernemen hebben voor hen een doel, maar het gevolg is ook altijd een leerproces. Kinderen die samen een computerspel aanschaffen voor de computerhoek hebben straks niet alleen een leuk spel om mee te spelen, maar zij hebben ook een stap gemaakt in hun rekenvaardigheden want ze moesten geld bij elkaar leggen om het aan te schaffen en in hun overlegvaardigheden. Namelijk bij het bepalen van de regels

wie wanneer met het spel mag spelen. Democratisch onderwijs heeft methodieken ontwikkeld om dit soort leerprocessen zichtbaar te maken en te registreren. Het is wellicht interessant om te onderzoeken of deze methoden ook kunnen worden toegepast op de werkvloer.

Naar ons idee leren kinderen in democratisch onderwijs op een natuurlijke manier hun cognitieve kennis en hun social skills te ontwikkelen. Dit is een belangrijke verrijking van het Nederlands onderwijs wat tot nu toe haar aandacht erg eenzijdig op het cognitieve richtte. Zoals bovenstaand betoog argumenteert: met alleen cognitieve kennis kom je er niet in de maatschappij van de volwassenen.

Interessante You Tube links:

1. **RSA Animate - Changing Education Paradigms**

<http://www.youtube.com/watch?v=zDZFcDGpL4U>

2. **RSA Animate - Drive: The surprising truth about what motivates us**

<http://www.youtube.com/watch?v=u6XAPnuFjJc>

3. **The Future of Learning** Oa met Anthony Minghella (sadly missed), Prof Sir Magdi Yacoub, Sir Paul Smith, Sir Trevor McDonald <http://www.youtube.com/watch?v=-JTc9HeTh1A>

For a while in the UK the government education department DfES, (which then became DCSF), articulated some extraordinary moments of clarity - and often Eileen Devonshire was at the heart of this work to open the key debates needed if government policy was to keep up with the pace of innovation in schools and industry.

One such contribution was to commission (from the talented folk at Magic Lantern) this short video about the future of learning: students, NQTs, wise old owls, Anthony Minghella (sadly missed), Prof Sir Magdi Yacoub, Sir Paul Smith, Sir Trevor McDonald, old archive footage, and all sorts. I got to narrate it - fab little buzz of video for professional development etc.

4. Stephen Heppell http://www.youtube.com/watch?v=ahbBfj_DjTM&NR=1

Het gat tussen future leren en nu.

5. **Schools of the Future. Prof Stephen Heppell**

<http://www.youtube.com/watch?v=82AOdXqNkLM&feature=related>

6. **Transforming Primary Schools** <http://www.youtube.com/watch?v=gn-3TavgiXg&feature=related>

7. **LTS: an Age of Learning. Prof Stephen Heppell Toetssystemen...**, "je leert nergens zo snel en gedegen als van elkaar" "je zult niet meer academisch groeien uit de boeken maar van elkaar, scholen zijn de intelligentiecentra". Leraren zijn vaak niet beter dan hun studenten maar voegen iets toe als coach/trainer" ICT , video programma's over de school.

<http://www.youtube.com/watch?v=LUnY1ZWm0Dw&NR=1>

8. **21st century pedagogy** <http://www.youtube.com/watch?v=l72UFXqa8ZU&feature=related>

9. **The Future of Learning: How Technology is Transforming Public Schools: Lisa Short**
<http://www.youtube.com/watch?v=hKGo9P44saM>
10. **Virtual Social Worlds and the Future of Learning** Dr. Tony O'Driscoll describes the 7 Sensibilities that Differentiate Virtual Social Worlds from other interactive media and makes the argument that these sensibilities provide us with unprecedented freedom to create true experiential learning opportunities
<http://www.youtube.com/watch?v=O2jY4UkPbAc&feature=related>
11. **Education Today and Tomorrow, Karl Fisch**
http://www.youtube.com/watch?v=Fnh9q_cQcUE&feature=related
12. **Never Stop Learning** <http://www.youtube.com/watch?v=NDfew0YcDTo&NR=1>
13. **Sugata Mitra: The child-driven education | Video on TED.com** Education scientist Sugata Mitra tackles one of the greatest problems of education -- the best teachers and schools don't exist where they're needed most. In a series of real-life experiments from New Delhi to South Africa to Italy, he gave kids self-supervised access to the web and saw results that could revolutionize how we think about teaching. http://www.ted.com/talks/lang/eng/sugata_mitra_the_child_driven_education.html
14. **Sugata Mitra shows how kids teach themselves | Video on TED.com** Speaking at LIFT 2007, Sugata Mitra talks about his Hole in the Wall project. Young kids in this project figured out how to use a PC on their own -- and then taught other kids. He asks, what else can children teach themselves?
http://www.ted.com/talks/lang/eng/sugata_mitra_shows_how_kids_teach_themselves.html